യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 187

ശ്രീരാമ ഉവാച .
വിചിത്രാണാമസംഖ്യാനാം ഭാവാനാം നിയതിഃ കുതഃ .
കഥം സ്വഭാവോ ഭാവാനാമേകരൂപഃ സ്ഥിതോ/ചലഃ .. 1
സത്സ്വസംഖ്യേഷു ദേവേഷു സൂര്യ ഏവോഗ്രഭാഃ കഥമ് .
ദീർഘത്വമഥ ഹ്രസ്വത്വം ദിവസാനാം തു കിംകൃതമ് .. 2
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
കാകതാലീയവദ്ഭാനം യത്പരേ നിയതം സ്വതഃ .
യഥാസ്ഥിതം യഥാരൂപം സ്ഥിതേ തജ്ജഗദുച്യതേ .. 3
സർവശക്തേര്യഥാ യദ്യദ്ഭാതി തത്തത്-തഥൈവ സത് .
സംവിൻസാരതയാ യായാത്കഥം ഭാതമഭാതതാമ് .. 4
യഥാ സ്ഥിതം യഥാ ഭാതി ചിത്ത്വാദ്ബ്രഹ്മ ചിരായ യത് .
തസ്യ ഭാനമഭാനാഭം നിയത്യഭിധമേവ തത് .. 5
ഇദമിത്ഥമിദം ചേത്ഥം സ്വയം ബ്രഹ്മേതി ഭാതി യത് .
തന്നിയത്യഭിധം പ്രോക്തം സർഗസംഹാരരൂപധൃക് .. 6
ജാഗ്രത്സ്വപ്നസുഷുപ്താഖ്യം യത്സ്വതഃ കചനം ചിതി .
തത്തതോ/നന്യദേകാച്ഛം ദ്രവത്വമിവ വാരിണി .. 7
യഥാ ശൂന്യത്വമാകാശേ കർപൂരേ സൗരഭം യഥാ .
യഥൗഷ്ണ്യമാതപേ നാന്യജ്ജാഗ്രദാദി തഥാ ചിതി .. 8
സർഗപ്രലയനാമ്ന്യേക+പ്രവാഹാ-നന്യ-സത്തയാ .
ചിന്മാത്ര-ഗഗനാത്-മൈക+ബ്രഹ്മാത്-മന്യേവ സംസ്ഥിതമ് .. 9
സർഗോ/യമിതി തദ്ബുദ്ധം ക്ഷണം യത്കചനം ചിതഃ .
കല്പോ/യമിതി തദ്ബുദ്ധം ക്ഷണം തത്കചനം ചിതഃ .. 10
തത്കാലസ്/തത്ക്രിയാ തത്ത്വം ദേശ+ദ്രവ്യോദ-യാദി തത് .
യത്സ്വപ്ന ഇവ ചിന്മാത്രകചനം സ്വസ്വഭാവതഃ .. 11
രൂപാലോകമനസ്കാരദേശകാലക്രിയാദി തത് ..
ചിത്ത്വം കചതി ചിദ്ദ്യോമ്നി യന്നാമാനാകൃതി സ്വതഃ .. 12
യദ്യഥാ കചിതം കാലം യത്കിംചിത്കല്പിതം തഥാ .
തേനൈവേയം ഹി നിയതിരിത്യപ്യാകാശരൂപകമ് .. 13

ആകല്പാഖ്യം നിമേഷം യത്കചനം ചൈകരൂപകമ് .
സ്വാഭാവികാഃ സ്വഭാവം തം പ്രാഹുഃ പ്രസൃതബുദ്ധയഃ .. 14
ഏകസ്യ സംവിന്മാത്രസ്യ പദാർഥശതതാ തഥാ .
യഥേദം സംവിദംശസ്യ രൂപം സ്വം സ്വമനുജ്ഝതഃ .. 15
സംവിന്മയേ സംവിദോ യാഃ കചന്തീവ പരേ തഥാ .
താഭിസ്തേഷാം സ്വദേഹാനാം യാസാം സാ കലനാ കൃതാ .. 16
ചിദുർവീ സലിലം തേജഃ സ്പന്ദഃ ശൂന്യത്വമേവ ച .
പ്രത്യേകമാകരസ്ത്വേഷാം താനി സ്വപ്ന ഇവാമ്ബരമ് .. 17

തത്ര സപ്രതിഘസ്യാസ്യ കഠിനസ്യാകരോ മഹാൻ .
ഭൂപീഠം ജനതാധാരോ രാജവ്രാജേവ രാജതേ .. 18
അപാമബ്ധിഃ പ്രധാനാനാം തേജസാമേഷ ഭാസ്കരഃ .
സ്പന്ദസ്യ പവനോ വ്യോമ ശൂന്യതായാ ജഗദ്ഗതമ് .. 19
പഞ്ചാനാമിതി ഭൂതാനാമാകരത്വേന സംവിദഃ .
പഞ്ച താന്യുചിതാ ബ്രാഹ്മ്യഃ പ്രശ്നഃ കിം ഭാസ്കരം പ്രതി .. 20
ബുധാ സംവി+ച്ചിദി+ത്യുക്താ സർവഗാ സർവരൂപിണീ .
സർവത്ര സ്വമഹിമ്നൈഷാ സർവേണൈവാനുഭൂയതേ .. 21
ബ്രഹ്മാത്മാ ബ്രഹ്മബാലോ ഽയം സ്വസംവിത്സ്ഫുരണാമിമാമ് .
വ്യോമാത്മക്ഷൗമഭൂനാമ്നീം സ്ഫാരയത്യമ്ബരാകൃതിഃ .. 22
സാ യദൈതത്തഥൈതച്ച ചിരമത്ത്യജസംവിദാ .
തദാ തദങ്ഗസ്യാർകാദേർനാ ഽതോ നോത്പാദി ചഞ്ചലമ് .. 23
സംകല്പപൂർവമശകജാലവദ്ധിഷ്ണ്യചക്രകമ് .
ആവർതവർതിനാ ഭാതി ചിദ്വ്യോമേദം ച ദൃശ്യവത് .. 24
തത്ര പ്രഭാസ്വരാഃ കേചിത്കേചിദപ്യല്പഭാസ്വരാഃ .
കേചിച്ചാഭാസ്വരാ ഭാതാഃ പദാർഥാശ്ചിത്രരൂപിണഃ .. 25
പദാർഥജാതം ത്വേതാവൻ-നജാതം ന ച ദൃശ്യതേ .
ജ്ഞസ്യാജാതമിദം ഭാതി ഖമാത്മാ സ്വപ്നദൃശ്യവത് .. 26
ചിന്മാത്രമാത്മാ സർവേശഃ സർവ ഏവാതിദൃശ്യവത് .
നശ്യതീവ വിദേഹേ സ്വേ ന ച ഭാതി ന നശ്യതി .. 27
സ്വപ്നദർശനവദ്ഭാതി യച്ചിദ്വ്യോമ ചിദമ്ബരേ .
ചിദ്വ്യോമത്വാദൃതേ രൂപം തദസ്യ ജഗതഃ കുതഃ .. 28
യദ്യഥാ സ്ഫുരിതം തസ്യ യാവത്സത്തം സ്ഫുരദ്വപുഃ .
തത്സ്വഭാവനിയത്യാഖ്യൈഃ ശബ്ദൈരിഹ നിഗദ്യതേ .. 29
ഗഗനാങ്ഗസ്യ സത്താന്തഃ ശബ്ദതന്മാത്രകല്പയാ .
കുസൂലബീജാങ്കുരവത്തിഷ്ഠത്യാശാന്തരൂപിണീ .. 30
സംപദ്യതേ തത ഇദമിതീയം രചനേഹയാ .
കൃതാ സാ മുഗ്ധബോധായ മൂർഖൈർവിരചിതാ മുധാ .. 31
നാസ്തമേതീഹ നോദേതി തത്കദാചന കിംചന .
ശിലാജഠരവച്ഛാന്തമിദം നിത്യം സദപ്യസത് .. 32
യഥാവയവിനോ നാന്തഃ സദൈവാവയവാണവഃ .
നാസ്തം യാന്തി ന ചോദ്യന്തി ജഗന്ത്യാത്മപദേ തഥാ ..33
ബ്രഹ്മ വ്യോമ്നി ജഗദ്വ്യോമ വ്യോമ വ്യോമ്നീവ വിദ്യതേ .
തത്കഥം കില സംശുദ്ധമസ്തമായാത്യുദേതി വാ .. 34
തസ്യാനന്തപ്രകാശാത്മരൂപസ്യാതതചിന്മണേഃ .
സത്താമാത്രാത്മകചനം യദജസ്രം സ്വഭാവതഃ .. 35
തദാത്മനാ സ്വയം കിംചിച്ചേത്യതാമിവ ഗച്ഛതി .
അഗൃഹീതാത്മകം സംവിദൂഹാമർശനസൂചകമ് .. 36
ഭാവിനാമാർഥകലനൈഃ കിംചിദൂഹിതരൂപകമ് .
ആകാശാദണു ശുദ്ധം ച സർവസ്മിൻഭാവിബോധനമ് .. 37

തതഃ സാ പരമാ സത്താ സതീ തച്ചേതനോന്മുഖീ .
ചിന്നാമയോഗ്യാ ഭവതി കിംചില്ലഭ്യതയാ തയാ .. 38
ഘനസംവേദനാത്പശ്ചാദ്ഭാവിജീവാദിനാമികാ .
സാ ഭവത്യാത്മകലനാ യദ്ഭവന്തീ പരം പദമ് .. 39
ഗർഭീകൃത്യ സ്ഥിതാ്നാഖ്യാ ചിദാകാശാപിധാനതാമ് .
സംപ്രതി ത്വതിശുദ്ധസ്യ പദസ്യാനന്യരൂപിണീ .. 40
സ്വതൈകഭാവനാമാത്രസാരസംസരണോന്മുഖീ .
തദാ വിനാഭാവകൃതാ അനുതിഷ്ഠന്തി താമിമാഃ .. 41
ശൂന്യരൂപാ സ്വസത്തൈകാ ശബ്ദാദിഗുണഗർഭിണീ .
ചിദ്ഭാവനാഭിസംപന്നാ ഭവിഷ്യദഭി-ധാർ/ഥതാ .. 42
അഹംതോദേതി തദനു സഹ വൈ കാലസത്തയാ .
ഭവിഷ്യദഭിധാർഥേ തേ ബീജം മുഖ്യം ജഗത്സ്ഥിതേഃ .. 43
ചിതിശക്തേഃ പരായാസ്തു സ്വസംവേദനമാത്രകമ് .
ജഗജ്ജാലമസദ്രൂപം ചേതനാത്സദിവ സ്ഥിതമ് .. 44
ഏവംപ്രായാത്മികാ സാ ചിദ്ബീജം സംകല്പശാഖിനഃ .
അഹംതാം ഭാവയത്യന്തഃ സൈവേഹ ഭവതി ക്ഷണാത് .. 45
ജീവാഭിധാനാ സൈഷാദ്യ ഭാവാഭാവപ്ലവഭ്രമൈഃ .
ഭ്രമത്യാത്മപദേ വീചിരൂപൈർവാരീവ വാരിണി .. 46
ചിദേവംഭാവനവതീ വ്യോമതന്മാത്രഭാവനാമ് .
സ്വതോ ഘനീഭൂയ ശനൈഃ ഖതന്മാത്രം പ്രചേതതി .. 47
ഭാവിനാമാർഥരൂപം തദ്ബീജം ശബ്ദൗഘശാഖിനഃ .
പദവാക്യപ്രമാണാഢ്യവേദാർഥാദിവികാരി ച .. 48
തസ്മാദുദേഷ്യത്യഖിലാ ജഗച്ഛ്രീഃ ശബ്ദതത്ത്വതഃ .
ശബ്ദൗഘനിർമിതാർഥൗഘപരിണാമവിസാരിണീ .. 49
ചിദേവംവ്യവസായാ സാ ജീവശബ്ദേന കഥ്യതേ .
ഭാവിശബ്ദാർഥജാലേന ബീജം ഭൂതൗഘശാഖിനഃ .. 50
ചതുർദശവിധം ഭൂതജാതമാവലിതാമ്ബരമ് .
ജഗജ്ജഠരകർണൗഘം തസ്മാത്സംപ്രസരിഷ്യതി .. 51
അസംപ്രാപ്താഭിധാചാരാ ജീവത്വാച്ചേതനേന ചിത് .
കാകതാലീയവത്സ്പന്ദചിന്മാത്രം ചേതതി സ്വയമ് .. 52
പവനസ്കന്ധരൂപസ്യ ബീജം ത്വക്സ്പർശശാഖിനഃ .
സർവഭൂതക്രിയാസ്പന്ദസ്തസ്മാത്സംപ്രസരിഷ്യതി .. 53
തത്ര യച്ചിദ്വിലാസസ്യ പ്രകാശാനുഭവോ ഭവേത് .
രൂപതന്മാത്രകം തദ്വദ്ഭവിഷ്യദഭിധാർഥദമ് .. 54
പ്രകാശചേതനം തേജോ ന തേജോ്ന്യകൃതം ഭവേത് .
സ്പർശസംവേദനം സ്പർശോ നേതരസ്പർശസംഭവഃ .. 55
ശബ്ദസംവേദനം ശബ്ദഃ സ്വത ഏവാനുഭൂയതേ .
ഖം ഖേനേവ സ്വയം കോശേ നാന്യച്ഛബ്ദകൃദസ്തി ഹി .. 56
കില തസ്യാമവസ്ഥായാം കോ്പരഃ ശബ്ദകൃദ്ഭവേത് .
യഥാ തഥാ തദാദ്യാപി ദ്വൈതൈക്യസ്യാത്യസംഭവാത് .. 57

ഏവം ഹി രസതന്മാത്രം ഗന്ധതന്മാത്രമേവ ച .
അസത്യമേവ സദിവ സ്വപ്നാഭമിവ ചേത്യതേ .. 58
തേജഃ സൂര്യാദി-ജൃമ്ഭാ-ഭിർ/ബീജ-മാലോക-ശാഖിനഃ .
തസ്മാദ്രൂപവിഭേദേന സംസാരഃ പ്രസരി+പ്യതി .. 59
ഭവിഷ്യദഭിധസ്യാഥ ഖതഃ സ്വത ഇവാസതഃ .
സ്വദനം തസ്യ സംഘസ്യ രസതന്മാത്രമുച്യതേ .. 60
ഭവിഷ്യദ്രൂപസംകല്പനാമാസൗ സകലോ ഗണഃ .
സംകല്പാത്മാഥ തന്മാത്രം ഗന്ധാദ്യമനുചേതതി .. 61
ഭാവിഭൂ-ഗോല+കത്വേന ബീജമാകൃതിശാഖിനഃ .
സർവാ-ധാരാ+ത്മനസ്-തസ്മാത്-സാസാരഃ പ്രസരിഷ്യതി .. 62
അജാത ഏവ സംജാതസ്തന്മാത്രാണാം ഗണസ്ത്വിതി .
അനാകാരോ്ഽപി സാകാരഃ സംപന്നഃ കല്പനാവശാത് .. 63
ഏഷ തന്മാത്രകഗണഃ കാകതാലീയവത്സ്വയമ് .
രൂപം യേന പ്രദേശേന വേത്ത്യക്ഷീതി തദുച്യതേ .. 64
ശബ്ദം യേന പ്രദേശേന വേത്തി ശ്രോത്രം തദുച്യതേ .
സ്പർശം യേന പ്രദേശേന വേത്തി തത്തു ത്വഗിന്ദ്രിയമ് .. 65
രസം യേന പ്രദേശേന വേത്തി തദ്രസനേന്ദ്രിയമ് .
ഗന്ധം യേന പ്രദേശേന വേത്തി ഘ്രാണേന്ദ്രിയം തു തത് .. 66
ദിക്കാലഭേദാജ്ജീവോ്ഽയം നിയതാമാകൃതിം ഗതഃ .
സർവേണാങ്ഗേന നോ സർവം വേത്ത്യസർവാത്മതാവശാത് .. 67

ഇതി കലനമനന്തമാത്മനോന്ത-
ര്ഗതമനുമേയമനന്യദാത്മഭൂതമ് .
ന തദുദയമുപൈതി നാസ്തമേതി
സ്ഥിതമുപലോദരവദ്ധനം സുമൗനമ് .. 68

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാല്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു
നിർവാണ പ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ ജീവ+ത്വസം-സൃതി+പ്രതിപാദനം നാമ
സപ്താശീ+ത്യധിക+ശതതമഃ സർഗഃ .. 187 ..
ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
9.1.2024